

מעשה בת יוחנן כהן גדול ונס חנוכה

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד א
אשה ודאי מדליקה, דאמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בנר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס.
2. רש"י שבת כג עמוד א
היו באותו הנס - שגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה, ועל יד אשה נעשה הנס.
3. תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת מגילה פרק ב דף עג טור ב /ה"ה :
בר קפרא אמ' צריך לקרותה לפני נשים ולפני קטני' שאף אותם היו בספק [להשמיד להרוג ולאבד]
4. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה ג א
בבית שני, כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל, ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות; ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל, ופרצו בו פרצות, וטמאו הטהרות...
5. מגילת תענית (ליכטנשטיין) הסכוליון :
/שבעה עשר באלול/ בשיבסר ביה נפקו רומאי מן ירושלם. מפני שהיו מצרין לבני ירושלם ולא יכלו לצאת ולבוא מפניהם ביום אלא בלילה ובמה היו מצרים להם מלכי יון היו מושיבין קסטריאות בעירות להיות מענין את הכלות ואחר כך היו נשואות לבעליהן... ולא היה אדם מבקש לישא אשה מפני הקסטריאות חזרו מכניסין אותן בחשאי... בת אחת היתה למתתיהו בן יוחנן הכהן הגדול וכשהגיע זמנה לינשא בא הקסטריין לטמאה ולא הניחו אותו וקנאו מתתיהו ובניו וגברה ידם על מלכות יון ונמסרו בידן והרגום ואת היום שבטלום עשאוהו יום טוב.
6. ספר כלבו סימן מד
ויש מפרשים שעל ידי אשה אירע להם הנס הגדול ההוא ושמה יהודית כמו שמפורש באגדה בת היתה ליוחנן כהן גדול והיתה יפת תואר מאד ואמר המלך יון שתשכב עמו והאכילתו תבשיל של גבינה כדי שיצמא וישתה לרוב וישתכר וישכב וירדם ויהי לה כן וישכב וירדם ותקח חרבו וחתכה ראשו ותביאהו לירושלים וכראות החיל כי מת גבורם וינסו, ועל כן נהגו לעשות תבשיל של גבינה בחנוכה
7. מעשה חנוכה נוסח ב'. אוצר מדרשים (אייזנשטיין) חנוכה עמ' 189-190
...כיון שראו יונים שאין ישראל מרגישין בגזירותיהם עמדו וגזרו עליהם גזירה מרה ועכורה, שלא תכנס כלה בלילה הראשון מחופתה אלא אצל ההגמון שבמקום ההוא. כיון ששמעו ישראל כך רפו ידיהם ותשש כחם ונמנעו מלארס, והיו בנות ישראל בוגרות ומזקינות כשהן בתולות, ונתקיים עליהם בתולותיה נוגות והיא מר לה (איכה א'), והיו יונים מתעללות בבתולות ישראל, ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים, עד שבא מעשה של בת מתתיהו כהן גדול שנשאת לבן חשמונאי ואלעזר היה שמו, כיון שהגיע יום שמחתה הושיבוה באפריון, וכשהגיע זמן הסעודה נתקבצו כל גדולי ישראל לכבוד מתתיהו ובן חשמונאי שלא היו באותו הדור גדולים מהם, וכשישבו לסעוד עמדה חנה בת מתתיהו מעל אפריון וספקה כפיה זו על זו וקרעה פורפירון שלה ועמדה לפני כל ישראל כשהיא מגולה ולפני אביה ואמה וחותרנה. כיון שראו אחיה כן נתביישו ונתנו פניהם בקרקע וקרעו בגדיהם, ועמדו עליה להרגה, אמרה להם

שמעוני אחי ודודי, ומה אם בשביל שעמדתי לפני צדיקים ערומה בלי שום עבירה הרי אתם מתקנאים בי, ואין אתם מתקנאים למסרני ביד ערל להתעולל בי! הלא יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך כשכם ומסרו נפשם על ייחוד של מקום ועזרם ה' ולא הכלימם, ואתם חמשה אחים יהודה יוחנן יונתן שמעון ואלעזר, ופרחי כהונה יותר ממאתים בחור, שימו בטחונכם על המקום והוא יעזור אתכם שנאמר כי אין מעצור לה' להושיע וגו' (ש"א = שמואל א' = י"ד). ופתחה פיה בבכיה ואמרה רבש"ע אם לא תחוס עלינו חוס על קדושת שמך הגדול שנקרא עלינו ונקום היום נקמתנו. באותה שעה נתקנאו אחיה ואמרו בואו ונטול עצה מה נעשה, נטלו עצה זה מזה ואמרו בואו ונקח אחותינו ונוליכנה אצל המלך הגדול ונאמר לו אחותנו בת כהן גדול ואין בכל ישראל גדול מאבינו, וראינו שלא תלין אחותינו עם ההגמון, אלא עם המלך שהוא גדול כמותינו, ונכנסנו עליו ונהרגו ונצא, ונתחיל אח"כ בעבדיו ובשריו, והשם יעזרנו וישגבנו, נטלו עצה וכו' ועשה להם הקדוש ברוך הוא תשועה גדולה, ושמעו בת קול מבית קדש הקדשים: כל ישראל נצחו טליא באנטוכיא, כן יעשה המקום ישועה בימינו אלה.

8. אוצר מדרשים (אייזנשטיין) חנוכה - מדרש מעשה חנוכה עמ' 192-193

תנו רבנן, בימי מלכות יון הרשעה גזרו על ישראל שכל מי שיש לו בריח בתוך ביתו יחוקק עליו שאין לשונאי ישראל חלק ונחלה באלהי ישראל, מיד הלכו ישראל ועקרו בריחים שבבתיהם.

ועוד גזרו שכל מי שיש לו שור יכתוב על קרנו שאין לשונאי ישראל חלק באלהי ישראל, הלכו ישראל ומכרו שוריהם.

ועוד גזרו עליהם שיהיו בוועלין נשיהן נדות הלכו ישראל ופרשו מנשיהן.

ועוד גזרו שכל מי שנושא אשה תבעל להגמון תחלה ואח"כ תחזור לבעלה. ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים עד שנשאת בתו של יוחנן כ"ג, כיון שרצו להוליכה אצל אותו ההגמון פרעה ראשה וקרעה בגדיה ועמדה ערומה בפני העם, מיד נתמלא יהודה ואחיו חימה עליה ואמרו הוציאוה לשריפה ואל יתגלה דבר זה למלכות מפני סכנת נפשות, שהעיזה פניה להיות ערומה בפני כל העם הזה. אז אמרה לו היאך אתבזה לפני אחי ורעי ולא אתבזה בעיני ערל וטמא שאתם רוצים למעול בי ולהוליך אותי לשכב אצלו.

כיון ששמע יהודה וחביריו כך נועצו יחדיו להרוג ההגמון, מיד הלבישו הנערה בלבוש מלכות ועשו חופה של הדס מבית חשמונאי עד ביתו של הגמון ובאין כל בעלי נבל וכנור ובעלי זמר והיו מזמרים ומרקדים עד שבאו לבית ההגמון. כיון ששמע ההגמון כך אמר לשריו ועבדיו ראו אותם שהם מגדולי ישראל מזרע אהרן הכהן כמה הם שמחים לעשות רצוני ראויים הם לכבוד גדול, וצוה להוציא חוץ שריו ועבדיו ונכנס יהודה וחביריו עם אחותו אצל ההגמון וחתכו ראשו ובזזו כל אשר לו. והרגו שריו ועבדיו ודרסו היונים עד גמירא חוץ מעיקר המלכות.

וישראל שהיו בעיר היו ברתת וברעד בשביל אותם בחורי ישראל. יצאה בת קול ואמרה נצחו טליא דאזלו למעבד קרבא באנטוכיא וחזרו אותם בחורים וסגרו השערים ועשו תשובה ועסקו בתורה ובגמילות חסדים.

כיון ששמע מלך יונים שהרגו ישראל הגמון שלו קבץ כל עמו ובא לפני ירושלם והביא אותה במצור, ונפחדו מאד היהודים, והיתה שם אשה אלמנה יהודית שמה ולקחה שפחתה והלכה אצל שערי ירושלם ואמרה הניחו אותי לצאת שמא יעשה המקום נס על ידי, ופתחו לה ויצאה,

והלכה לפני המלך, ויאמר לה מה תבקשי, ואמרה אדוני! בת גדולים מישראל אנכי ואחי נביאים ושמעתי שהיו מתנבאים שמחר תפול ירושלם בידך, כיון ששמע כך שמח שמחה גדולה. והיה לו אחד מחכמיו שהיה רואה וחוזה בכוכבים והיה אומר רואה אני שישראל חוזרים בתשובה ואי אתה יכול להם, חזור למקומך, ונתמלא המלך חמה עליו וצוה לחטפו, ואסרו ידיו ורגליו לתלות אותו על העץ אצל ירושלם ויאמר המלך מחר כשתפול ירושלם בידינו נהרוג אותו.

והיה המלך מאמין לאותה יהודית ויאהב אותה ויאמר לה רצונך שתנשאי לי? ואמרה לו אדוני המלך איני ראויה אפילו לאחד מעבדיך, ואמנם כיון שלבך נוטה לזה תעביר כרוז בכל המחנה שכל מי שיראה שתי נשים הולכות אצל המעיין אל יפגעו בהן לפי שצריכה אני לילך לשם

לרחוץ עצמי ולטבול. מיד העבירו הכרוז ועשתה כך,

ועשה המלך משתה גדול ושתו ונשכרו, ואח"כ הלכו כל אחד ואחד לאוהליו והמלך ישב בחיקה וישן, והלכה אותה יהודית ונטלה סייף שלו וחתכה ראשו ופשטה סדין עליו, והלכה עם ראשו של מלך אצל שערי ירושלים

אמרה פתחו לי השערים שכבר עשה הקדוש ברוך הוא נס על ידי, אמרו לה לא דייך שזנית וקלקלת אלא שבאת בעלילה עמנו, מיד הראה להם ראשו של מלך, כיון שראוהו פתחו השערים ויצאו והרימו קול שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. כיון ששמעו יונים כך אמרו למחרת באים עלינו, והלכו למלך ומצאוהו בלא ראש ונפל עליהם אימה ופחד וברחו כלם, וירדפו ישראל אחריהם והרגו מהם כמה וכמה. כן יעשה הקדוש ברוך הוא נקמה בשונאינו מהרה ויחיש לנו ישועה ככתוב ובא לציון גואל.

יהודית במדרש	בת יוחנן כהן גדול במדרש	המכבים
אלמנה מיוחסת מירושלים	בתולה מיוחסת מירושלים	מתיתיהו כהן מיוחס
פיתתה את האויב כדי למנוע חילול בית המקדש	עשתה מעשה פרובוקטיבי כדי למנוע חילול ה' בבתי הפרטיים	עשה מעשה פרובוקטיבי למנוע חילול התורה. טיהרו את המקדש והדליקו בפח שמן טהור שלא נטמא
היא עצמה לא חוללה	היא עצמה לא חוללה	כהנים לבית לוי
בת גדולים מישראל	בת כהנים משבט לוי	כהנים לבית לוי
פעלה במרמה ובכח בתוך מחנה האויב	אחיה פעלו במרמה ובכח בתוך מחנה האויב כדרכם של שמעון ולוי אחי דינה	פעל בהשראת קנאות פנחס הכהן. בניו פעלו בערמה ובכח מול היונים בהשראת דמויות מקראיות
פעלה במסירות גוף ונפש למען המקדש והעם והביאה לישועה	פעלה במסירות גוף ונפש למען התורה והעם והביאה לישועה	פעל במסירות גוף ונפש למען התורה המקדש והעם

9. הראי"ה קוק, עין א"ה, שבת א, פרק שני, דף כ"א:

'הניצחון שנתן ד' ביד עבדיו הכוהנים, שנתגברו על היונים, שביקשו לא רק לעקור את עם ישראל ממעמדם החומרי, כי אם [לעקור] את תכונת החיים שישראל מודיעים בעולם, שהם [החיים] צריכים להיות ע"פ שרשי התורה, שתהיה הטהרה והצניעות המטרה הראשית בחיי המשפחה, ואחריהן ימשכו יתר המידות והדעות הישראליות. זה שנאו עם היונים וראו בזה צר ואויב לתרבותם הם, שהעמידו לנס [את] עליצת החיים והנאותיו הגופניות והדמיוניות, ע"כ הייתה שנאת היונים רבה מאד לתורת ישראל... מ"מ בחיי המשפחה מוכר האור העברי, הטוהר והצניעות... על כן חובת מצות (נר) חנוכה נר איש וביתו.